

Sarkopenija, krhkost i invaliditet

Doc.dr.sc. Tajana Pavić, dr.med
KBC SESTRE MILOSRDNICE
ZAGREB

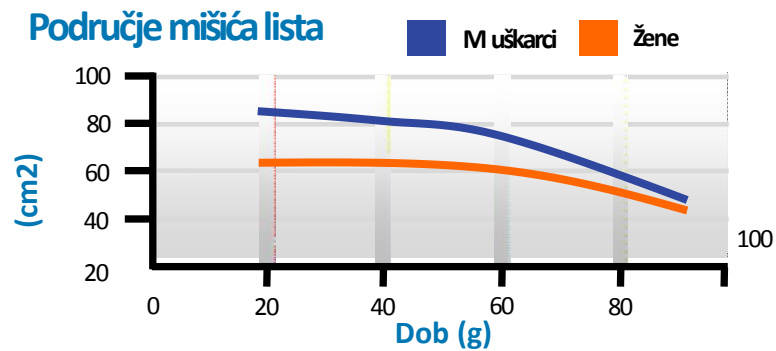
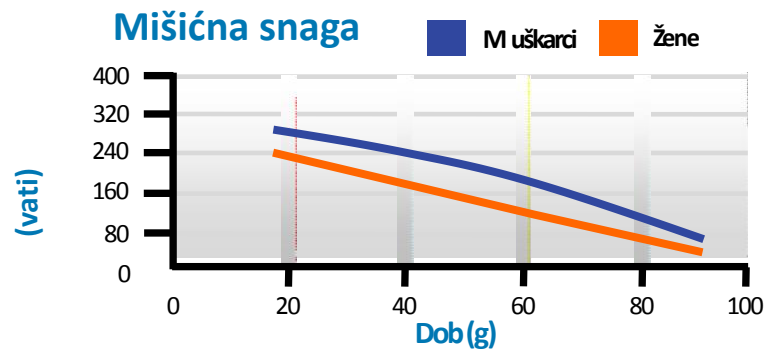
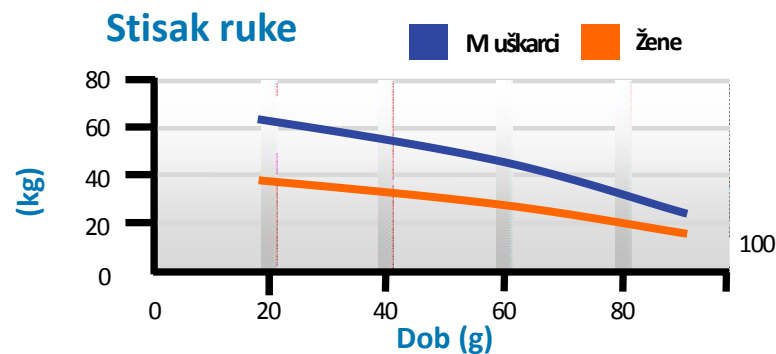
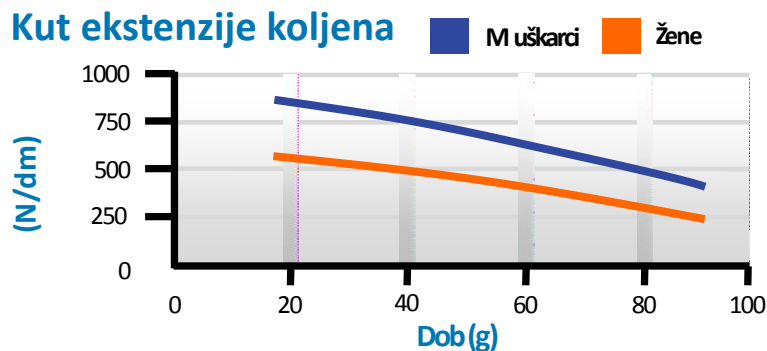

Edukativni ciljevi

- 1. Objasniti kompleksne učinke starenja na mišićnu masu i funkciju.**
2. Definirati sarkopeniju
3. Definirati krhkost i invaliditet i razliku između ova dva pojma.
4. Objasniti poveznice između prehrane, sarkopenije, krhkosti i invalidnosti.
5. Raspraviti ulogu prehrane i vježbanja u sprječavanju i liječenju sarkopenije i krhkosti, te odgodi razvoja invalidnosti.

Mišićna masa i funkcija smanjuju se tijekom starenja

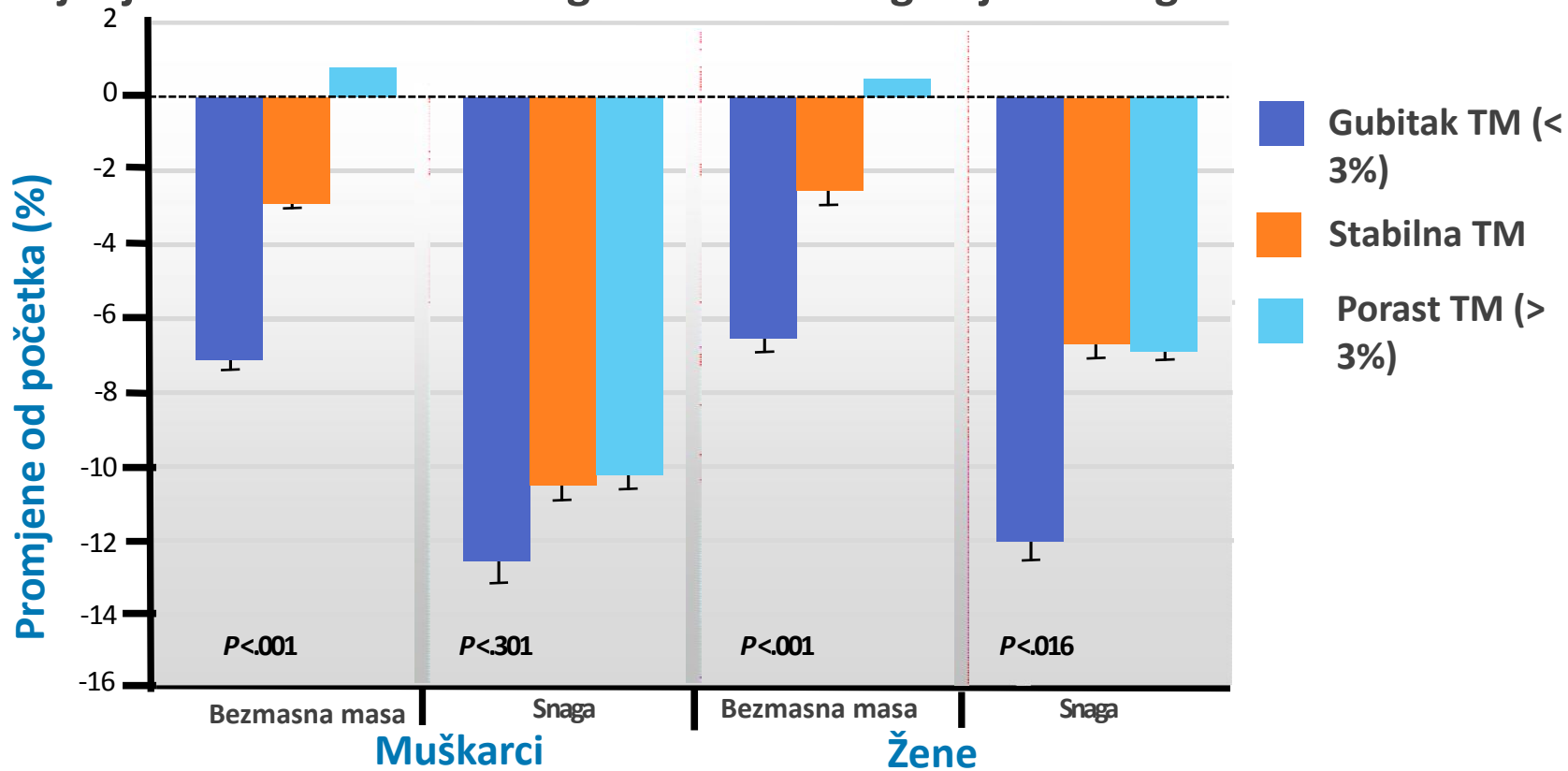
Presječna usporedba: tri mjerenja mišićne funkcije i jedno mjerenje mišićne mase u muškaraca i žena

Lauretani F, et al. *J Appl Physiol* (1985). 2003;95:1851-1860.

Mišićna snaga smanjuje se više od mišićne mase

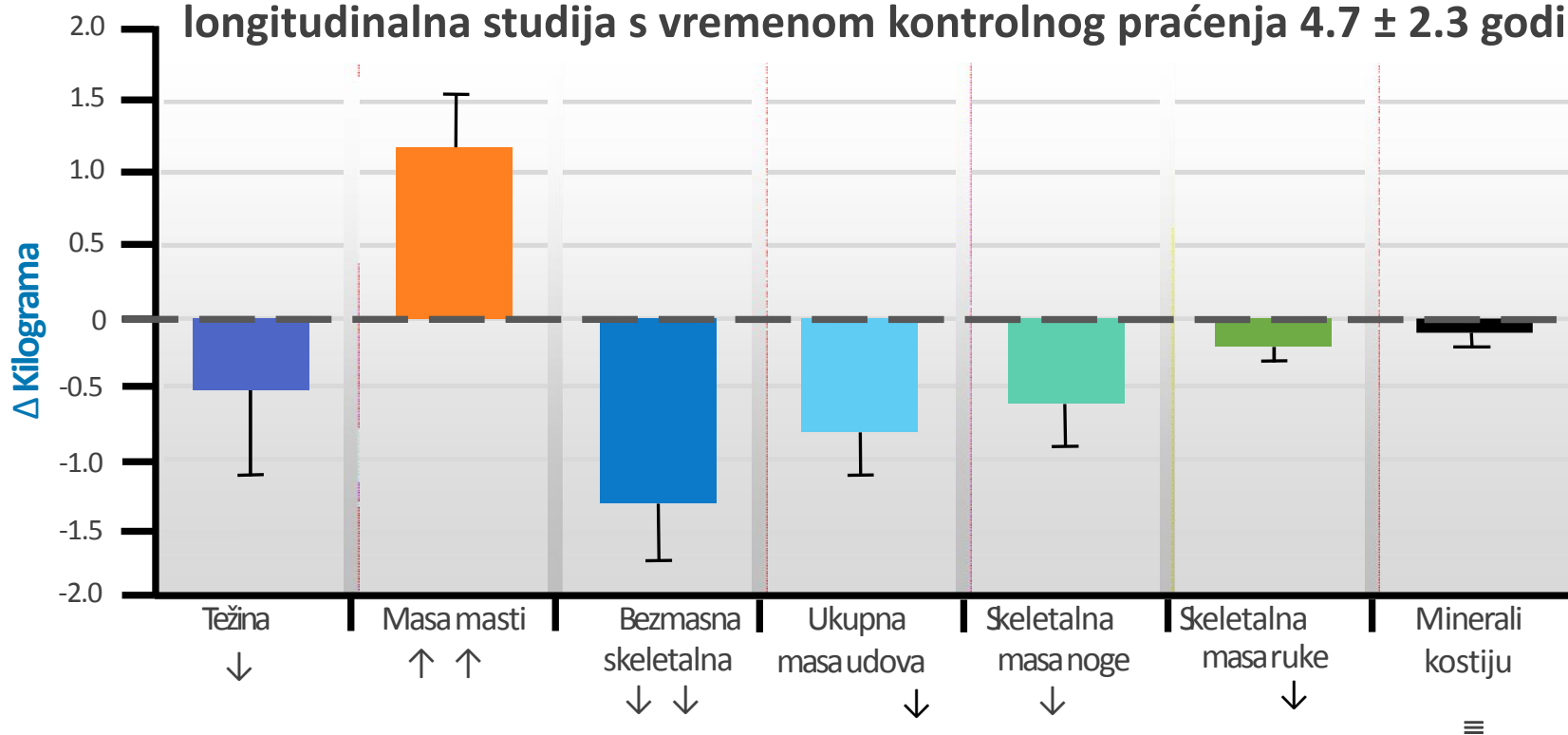
Smanjenje bezmasne mase noge i mišićne snage tijekom 3 godine

Stariji muškarci i žene izgubili su mišićnu snagu tijekom vremena; muškarci su izgubili skoro dvostruko više snage od žena

Stabilna TM prikriva promjene u sastavu tijela uvjetovane starošću

Promjene u sastavu tijela nakon 60. godine u zdravih starijih muškaraca: longitudinalna studija s vremenom kontrolnog praćenja 4.7 ± 2.3 godina

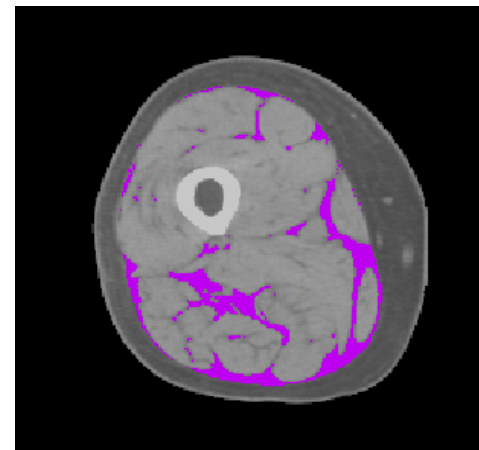
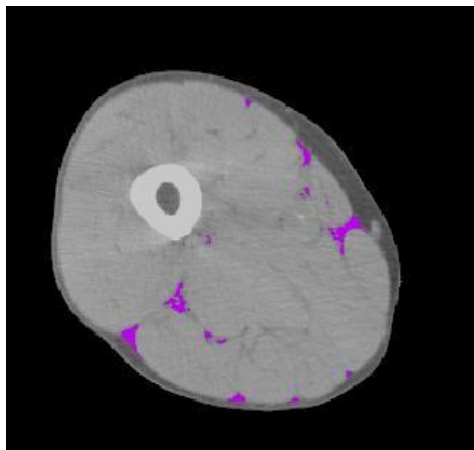

Smanjenje TM od 0.5 kg posljedica je zajedničkog

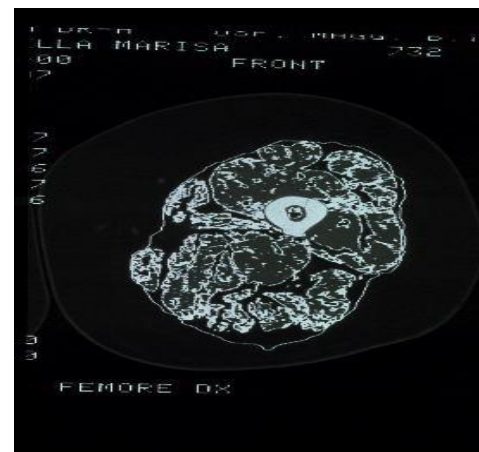
- smanjenja u bezmasnoj tjelesnoj masi (– 1.4 kg) i
- povećanja u masi masti (+ 1.2 kg)

Masno tkivo u mišiću povećava se čak i pri stabilnoj TM

Presjek natkoljenice (MR)

Presjek natkoljenice (CT)

Delmonico MJ, et al. *Am J Clin Nutr.* 2009;90:1579-1585.

Niska mišićna snaga predviđa teškoće u pokretljivosti

- Stariji odrasli u dobi od 70-89 godina (n=406)
- Smanjena snaga stiska povezana je s povećanim rizikom razvoja teškoća u pokretljivosti
  - teškoće u pokretljivosti definirane su kao nesposobnost prelaska 400 m u ≤ 15 min
  - Odrasli s najnižom snagom hvata 6x su više podložniji teškoćama u pokretljivosti u usporedbi s onima u najvišoj kvartili snage stiska ($p < 0.01$)

Edukativni cijevi

1. Objasniti kompleksne učinke starenja na mišićnu masu i funkciju.
2. **Definirati sarkopeniju**
3. Definirati krhkost i invaliditet i razliku između ova dva pojma.
4. Objasniti poveznice između prehrane, sarkopenije, krhkosti i invalidnosti.
5. Raspraviti ulogu prehrane i vježbanja u sprječavanju i liječenju sarkopenije i krhkosti, te odgodi razvoja invalidnosti.

Europska konsenzus definicija sarkopenije (EWGSOP*) 2010.

Sindrom karakteriziran progresivnim i generaliziranim gubitkom skeletalne mišićne mase i funkcije s rizikom od neželjenih ishoda, poput fizičke invalidnosti, loše kvalitete života i smrti.

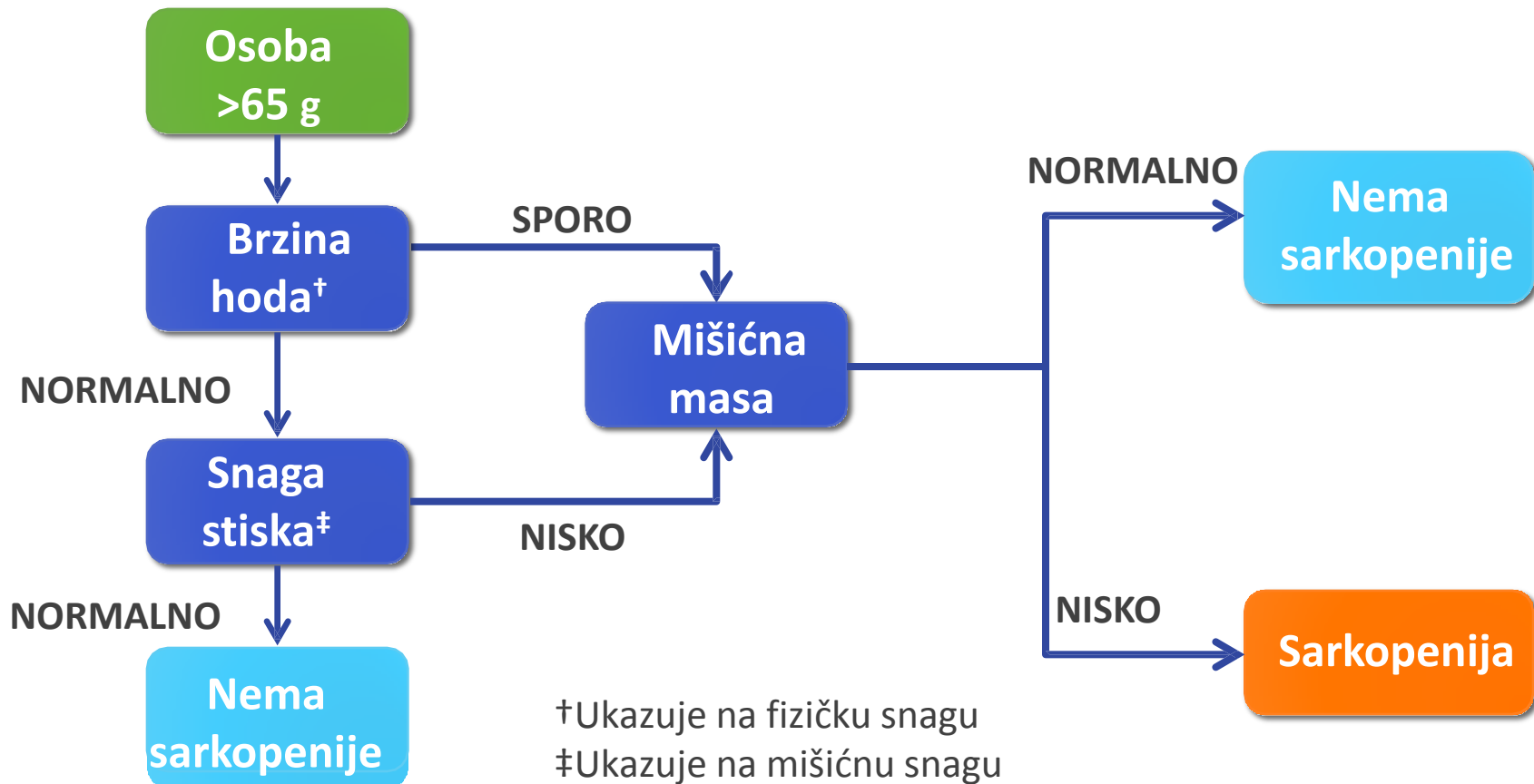
*Europska radna skupina o sarkopeniji u starijih osoba
Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423.

Stupnjevi sarkopenije prema EWGSOP* definiciji

STUPANJ	MIŠIĆNA MASA	MIŠIĆNA SNAGA	FUNKCIONALNOST
Pred-sarkopenija	↓		
Sarkopenija	↓	↓	ILI ↓
Teška sarkopenija	↓	↓	↓

*Europska radna skupina o sarkopeniji u starijih osoba
Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423.

Sarkopenija algoritam za pronalaženje slučajeva u kliničkoj praksi (EWGSOP*)

*Europska radna skupina o sarkopeniji u starijih osoba
Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423.

Učestalost sarkopenije (prema definiciji¹ EWGSOP*)

Stariji ljudi :	Starost	Učestalost sarkopenije
Život u zajednici	> 65 godina > 80 godina	5% do 17% ^{2,3} 29% ⁴
Institucije	> 70 godina	33% ⁵
Bolnice	≥ 65 godina	10% ⁶

- Na učestalost djeluju dob, država, etnička pripadnost i komorbiditeti
- Potrebne su daljnje studije učestalosti u visokorizičnoj populaciji, npr. vrlo stare osobe u zajednici, osobe u domovima za skrb.

*Europska radna skupina o sarkopeniji u starijih osoba

1. Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423. 2. Patel HP, et al. *Age Ageing*. 2013;42:378-384.
3. Bastiaanse LP, et al. *ResDev Disabil*. 2012;33:2004-2012. 4. Landi F, et al. *Eur J Nutr*. 2013;52:1261-1268.
5. Landi F, et al. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2012;67:48-55. 6. Gariballa S, et al. *Clin Nutr*. 2013;32:772-776.

Alati za mjerenje parametara sarkopenije

Mišićna masa	Mišićna snaga	Mišićna funkcionalnost
<ul style="list-style-type: none"> • Analiza bioimpedancije (BIA) • Kompjuterska tomografija (CT) • Magnetna rezonancija (MRI) • Apsorpciometrija s pomoću rendgenskih zraka dviju različitih energija (DXA) • Tjelesni kalij prema bezmasnoj težini • Antropometrija (opseg lista ili bedra)	<ul style="list-style-type: none"> • Snaga stiska šake • Fleksija/ekstenzija koljena • Vršni ekspiratorni protok	<ul style="list-style-type: none"> • Kratak set testova fizičke sposobnosti (SPPB) • Uobičajena brzina koračanja • Test mjerenja vremena potrebnog za ustajanje i kretanje • Test snage penjanjem uz stepenice

1. Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423.

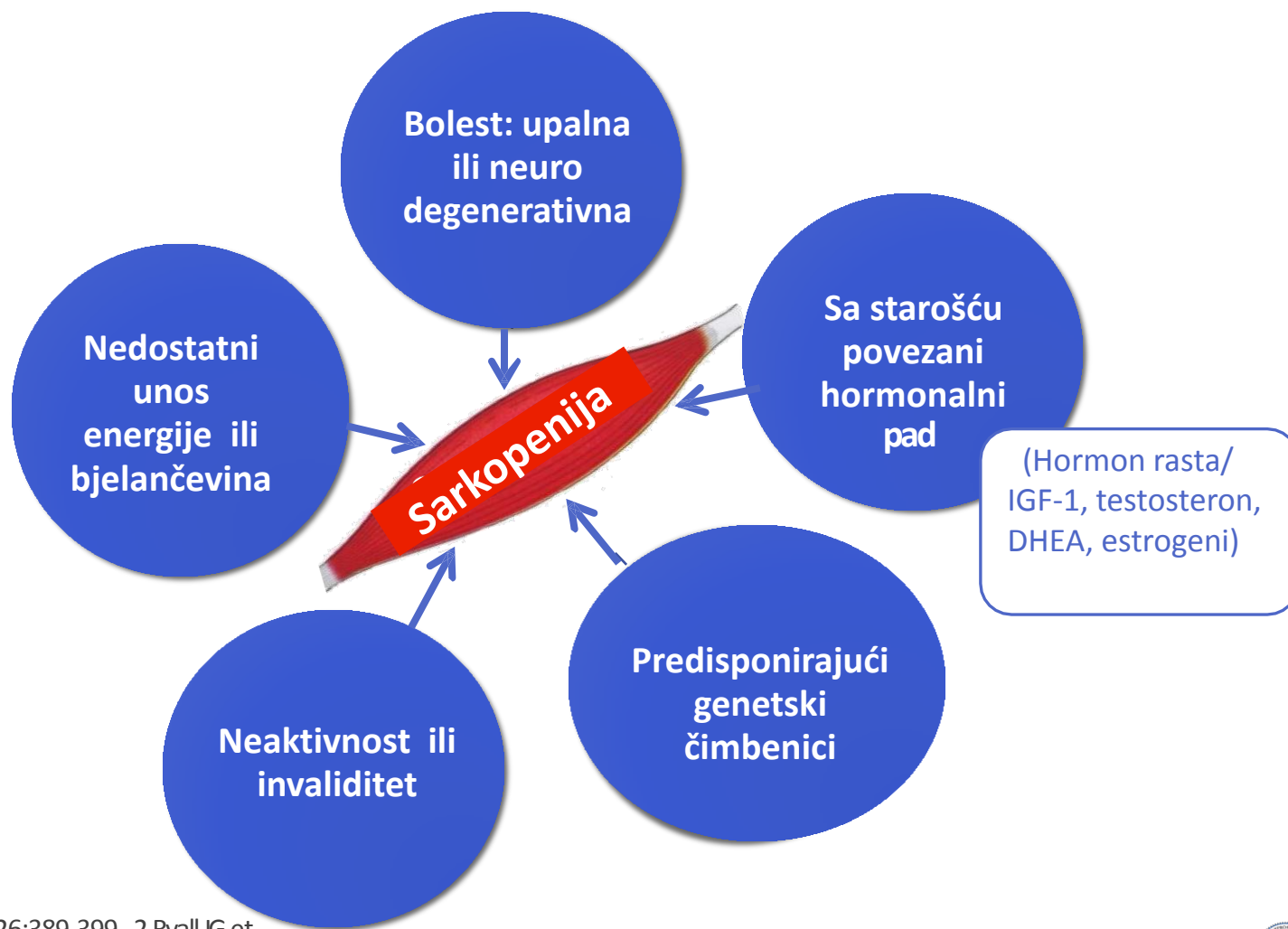
2. www.grc.nia.nih.gov/branches/leps/sppb/

Primarna u odnosu na sekundarnu sarkopeniju (EWGSOP*)

Primarna sarkopenija	
Starenje	Nema drugog vidljivog razloga osim starenja
Sekundarna sarkopenija	
Sarkopenija povezana s prehranom	Nedostatan unos energije/bjelančevina obrokom, loša prehrana, gastrointestinalni poremećaji ili korištenje lijekova koji izazivaju anoreksiju
Sarkopenija povezana s inaktivnošću	Odmor u krevetu, sjedilački stil života, smanjenje kondicije ili kondicioniranje bez napora
Sarkopenija povezana s bolešću	Uznapredovalo popuštanje organa (srce, pluća, jetra, bubrezi, mozak), upalne, maligne, endokrinološke bolesti

Cruz-Jentoft AJ, et al. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care*. 2010;13:1-7.

Etiologija sarkopenije

- 1.Thomas DR. *Clin Nutr.* 2007;26:389-399.
- 2.Ryall JG,et al. *Biogerontology.*2008;9:213-228.
- 3.Cruz-Jentoft AJ,et al. *Curr Opin Clin Nutr Metab Care.* 2010;13:1-7.

Sarkopenija je povezana s neželjenim ishodima

1.Sayer A. In: *Sarcopenia*. John Wiley & Sons, Ltd;2012.

2.Janssen I, et al. *JAm Geriatr Soc*.2002;50:889-896.

Edukativni cijevi

1. Objasniti kompleksne učinke starenja na mišićnu masu i funkciju.
2. Definirati sarkopeniju
3. **Definirati krhkost i invaliditet i razliku između ova dva pojma.**
4. Objasniti poveznice između prehrane, sarkopenije, krhkosti i invalidnosti.
5. Raspraviti ulogu prehrane i vježbanja u sprječavanju i liječenju sarkopenije i krhkosti, te odgodi razvoja invalidnosti.

Osnovne karakteristike krhkosti

- Biološki sindrom s niskim rezervama i niskom otpornošću prema stresornim čimbenicima
- Rezultat je kumulativnog propadanja različitih fizioloških sustava
- Dovodi do pretjerane osjetljivosti prema neželjenim ishodima (invaliditet, loša kvaliteta života i smrt)

1. Fried LP, et al. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci.* 2001;56:M146-156. 2. Berrut G, et al. *J Nutr Health Aging.* 2013;17:688-693.

Fenotip krhkosti: Friedovi kriteriji

- Neželjeni gubitak tjelesne mase
- Osjećaj iscrpljenosti
- Tjelesna slabost
- Usporen hod
- Niska stopa fizičke aktivnosti

- (Robusno): nema prisutnih kriterija
- Pred-krhkost: 1-2 prisutna kriterija
- Krhkost: ≥ 3 prisutna kriterija

Invalidnost je karakterizirana fizičkim i/ili mentalnim ograničenjima u svakodnevnim aktivnostima

INVALIDNOST

Fizička
i/ili
mentalna
oštećenja

Ograničena
aktivnost

Ograničena
društvena
participacija

Očituje se u tjelesnoj
interakciji osobe i društva

1. www.who.int/topics/disabilities/en

2. Schuntermann MF. *Int J Rehabil Res*. 1996;19:1-11.

Invalidnost je u kliničkoj praksi definirana kao poteškoće u obavljanju ADLs

Invalidnost: pomoć potrebna u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti (ADL)

- Osnovne ADL
  - Instrumentalne ADL
  - Napredne ADL
- Invalidnost se mijenja tijekom vremena pa longitudinalna perspektiva pomaže u njenom razumijevanju

1. *Int Psychogeriatr.* 2001;13 Supp 1:159-167.
2.Chan L, et al. *Arch Phys Med Rehabil.* 2008;89:1023-1030.

Krhkost nije invaliditet

Krhkost = pred invaliditet

Krhkost ≠ Invaliditet

Preklapanje sarkopenije i krhkosti

Dijagnostički kriteriji za:

Krhkost – Fried

- Gubitak težine
- Slabost
- Osobno prijavljena iscrpljenost
- Spora brzina hoda
- Niska stopa fizičke aktivnosti

Sarkopeniju– EWGSOP*

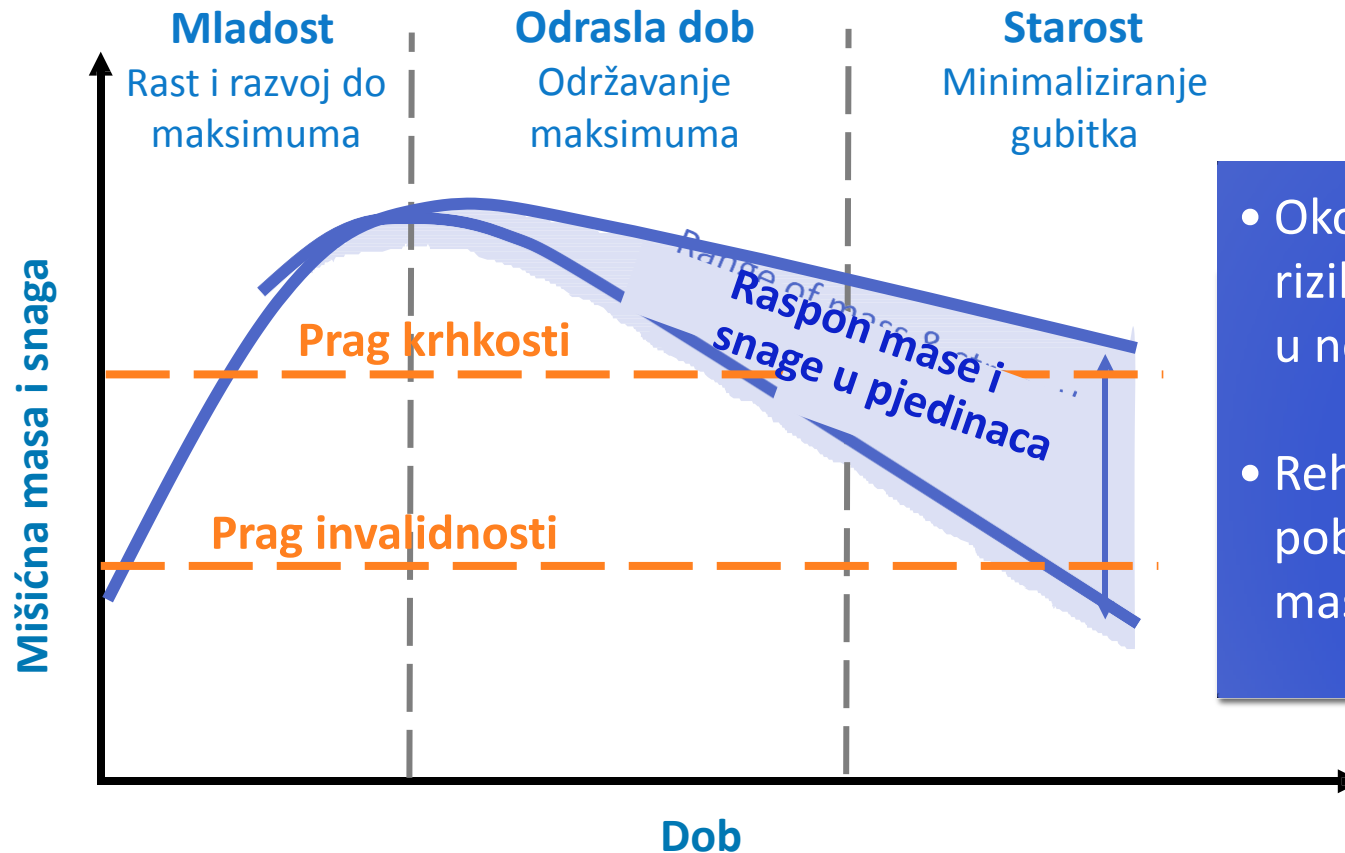
- Smanjena skeletalna mišićna masa
- Smanjena mišićna snaga
- Smanjene fizičke sposobnosti

*Europska radna skupina o sarkopeniji u starijih osoba

- 1.Fried LP, et al. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2001;56:M146-156.
- 2.Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing*. 2010;39:412-423.
- 3.Bauer JM, et al. *Exp Gerontol*. 2008;43:674-678.

Sarkopenija/krhkost/invaliditet tijekom života

- Okoliš utječe na rizik od invaliditeta u nekog pojedinca
- Rehabilitacija može poboljšati mišićnu masu i snagu

Image source: World Health Organization/NMH/HPS; Geneva: 2000.
Sayer AA, et al. *J Nutr Health Aging*. 2008;12:427-432.

Krhkost predviđa negativne kliničke ishode

1. Abate M, et al. *Eura Medicophys.* 2007;43:407-415.
2. Gobbens RJ, et al. *Gerontologist.* 2012;52:619-631.
3. Shim E, et al. *Korean J Fam Med.* 2011;32:249-256.

Edukativni cijevi

1. Objasniti kompleksne učinke starenja na mišićnu masu i funkciju.
2. Definirati sarkopeniju
3. Definirati krhkost i invaliditet i razliku između ova dva pojma.
4. **Objasniti poveznice između prehrane, sarkopenije, krhkosti i invalidnosti.**
5. Raspraviti ulogu prehrane i vježbanja u sprječavanju i liječenju sarkopenije i krhkosti, te odgodi razvoja invalidnosti.

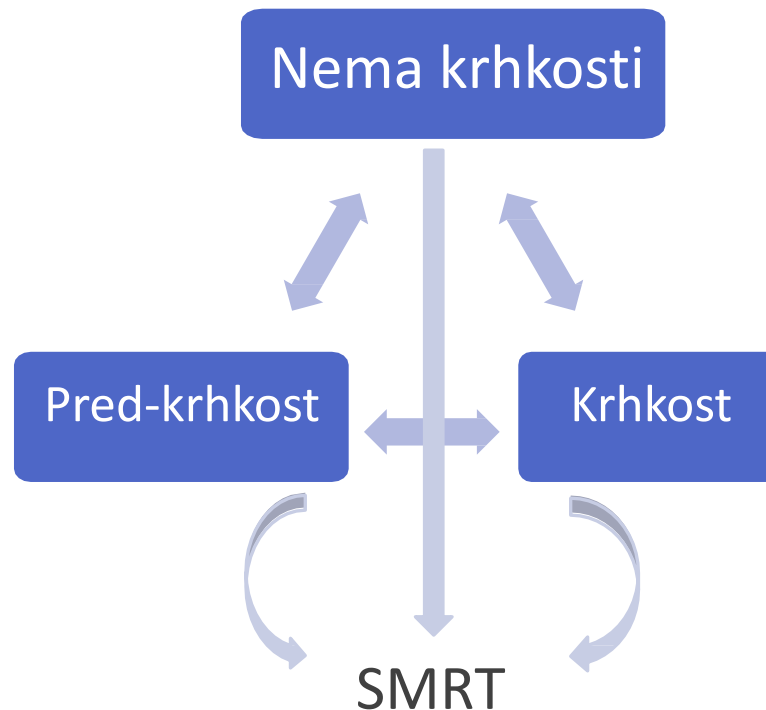
Krhkost je dinamičan i reverzibilan proces

Studija:

- Odrasle osobe iz zajednice
  - 70+ godina, bez invalidnosti* (n=754)
  - 54 mjeseca, prospektivna, opservacijska studija

Rezultati:

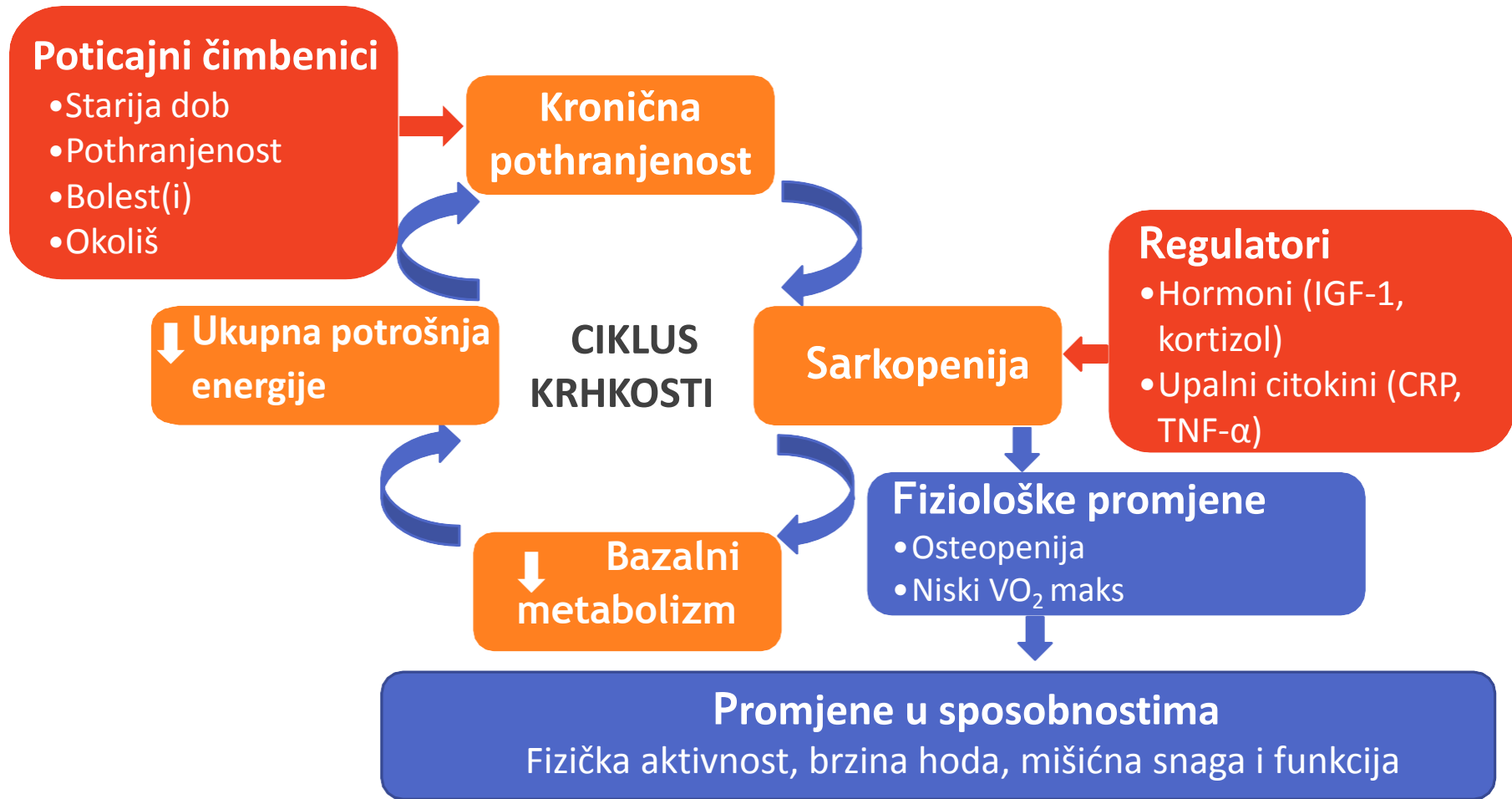
- 23% poboljšanje stanja krhkosti
- 43% pogoršanja stanja krhkosti

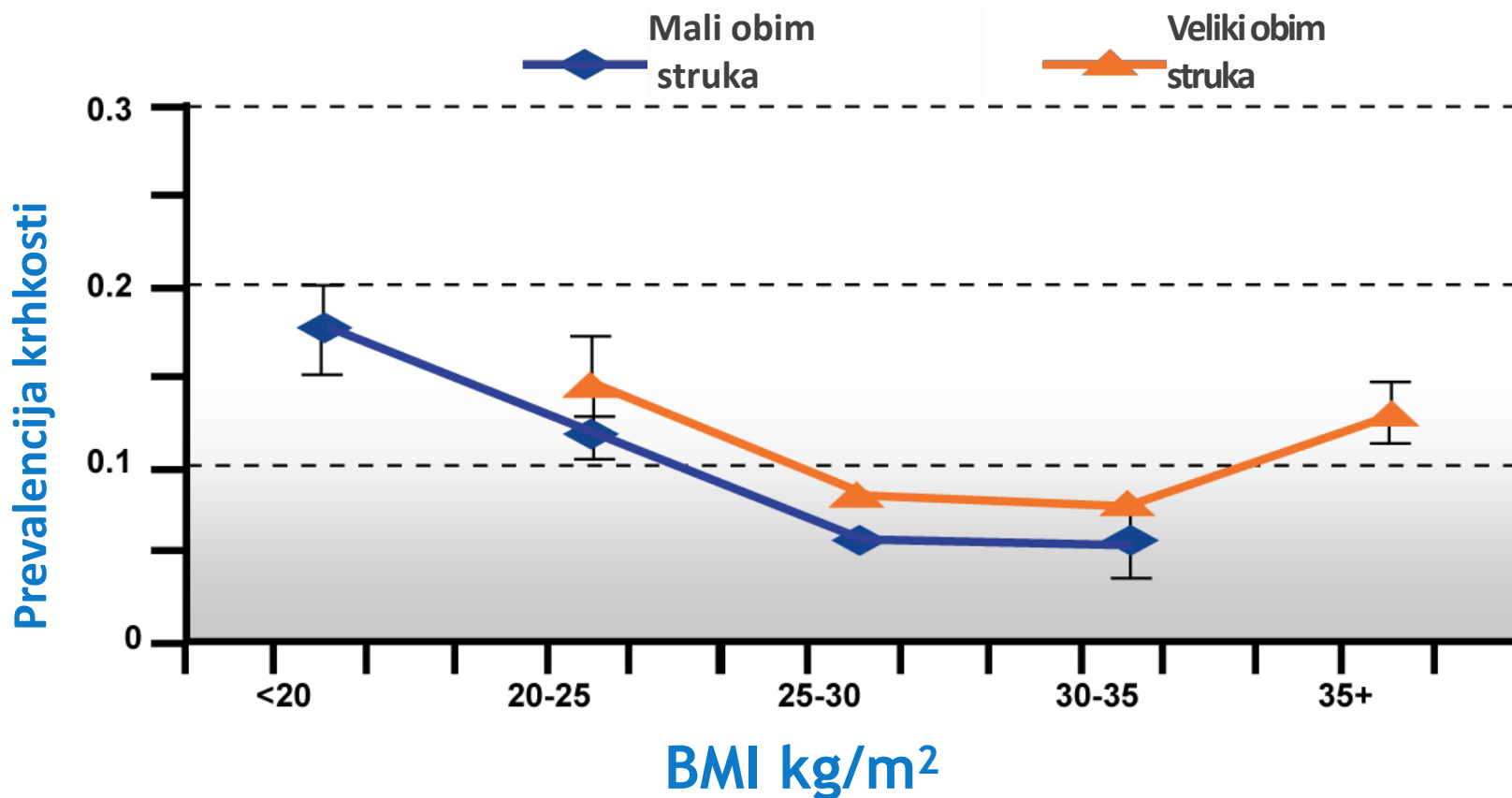
Starije osobe mogu iskusiti prijelaze između stupnjeva krhkosti što upućuje na višestruke mogućnosti kako bi se preokrenuo proces njegovog razvoja

*Nije bila potrebna pomoć u četiri osnovne ADLs

Odnos između prehrane i krhkosti je vrlo složen

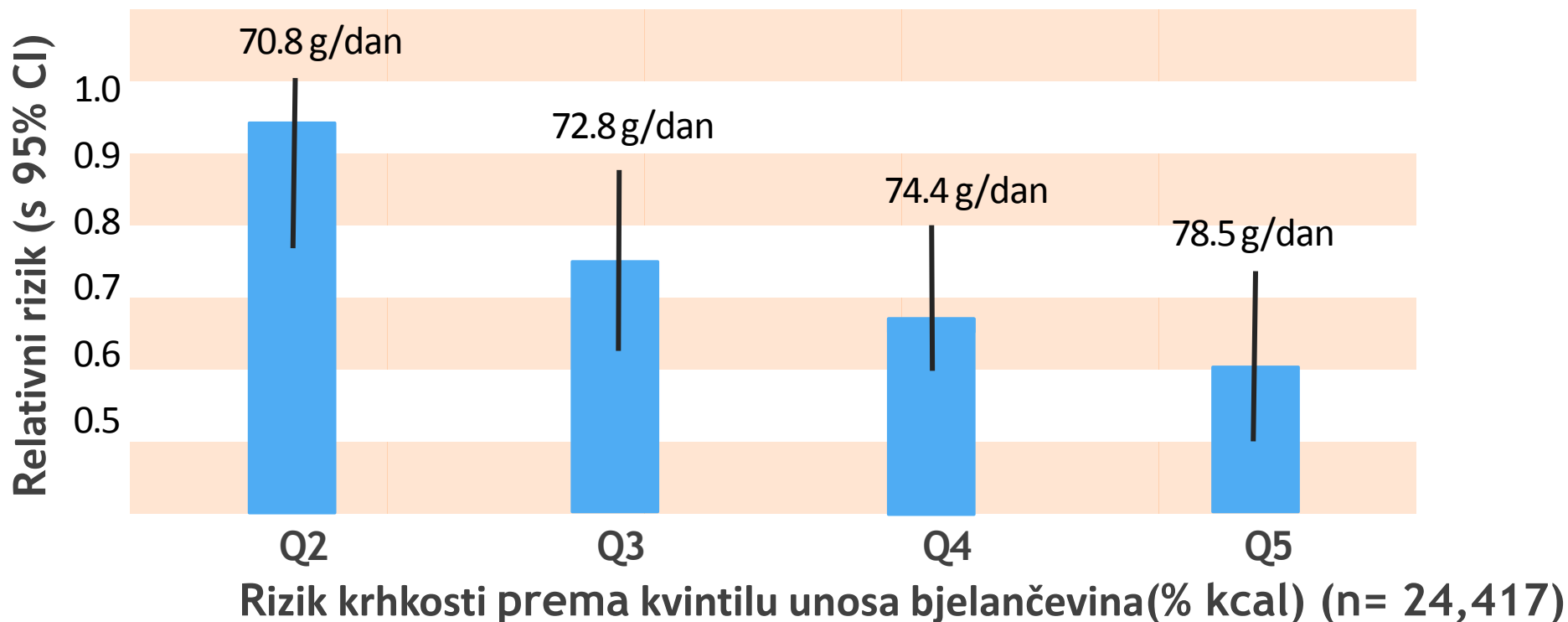
Pothranjenost i pretilost su obje povezane sa krhkosti

Hubbard RE, et al. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2010;65:377-381.

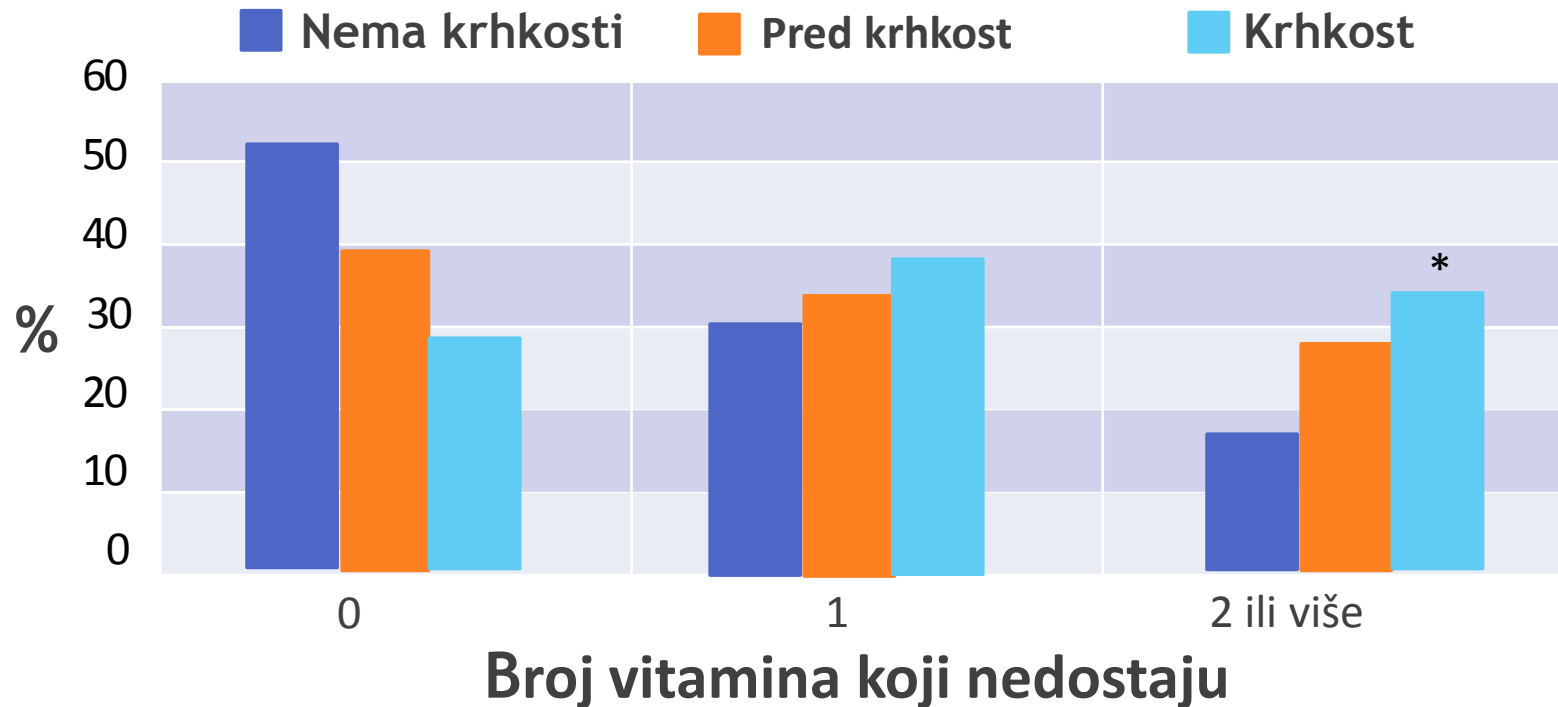
Nizak unos bjelančevina povećava rizik krhkosti

Niži kvintili unosa bjelančevina povezani su s višim rizikom krhkosti

Povećanje unosa bjelančevina hranom, % kcal

Deficit vitamina povezan je sa krhkosti

*Među krhkim osobama, postojao je značajno veći postotak onih s 2 ili više deficita nego onih bez deficita ($p < 0.05$)

Niske razine vitamina D povezane su s rizikom od krhkosti

- Muškarci s niskom razinom 25-hidroksi vitamina D (<50 nmol/L) imali su 5 puta veću šansu od razvoja krhkosti nego oni s višim razinama (≥ 50 nmol/L)
- U žena, povećani rizik od nastanka krhkosti također je bio vidljiv, ali u manjoj mjeri (1.5 puta)

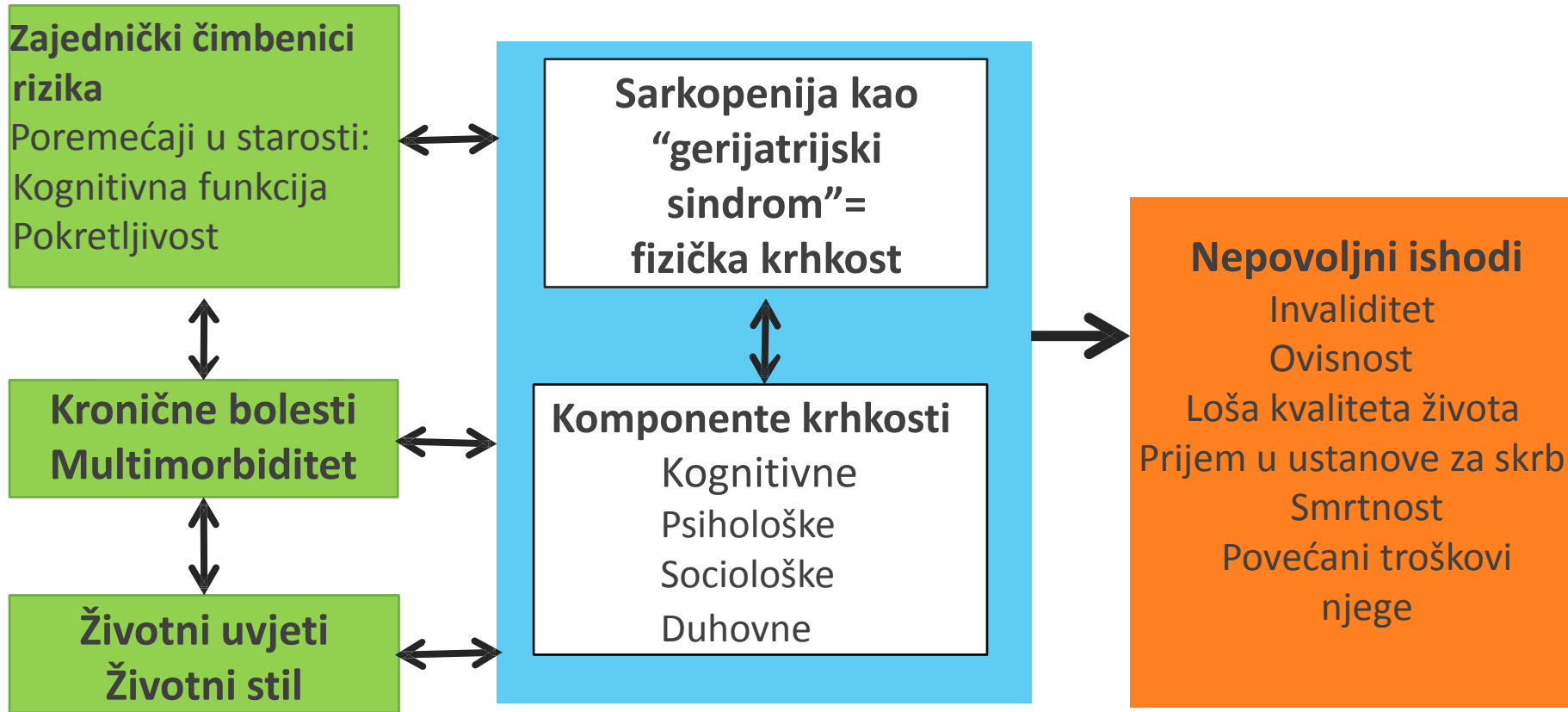
Niže razine vitamina D povezane su s većom pojavom krhkosti, ali nisu predviđali povećani rizik od nastanka krhkosti kroz period od 4.6 godina

Edukativni cijevi

1. Objasniti kompleksne učinke starenja na mišićnu masu i funkciju.
2. Definirati sarkopeniju
3. Definirati krhkost i invaliditet i razliku između ova dva pojma.
4. Objasniti poveznice između prehrane, sarkopenije, krhkosti i invalidnosti.
5. **Raspraviti ulogu prehrane i vježbanja u sprječavanju i liječenju sarkopenije i krhkosti, te odgodi razvoja invalidnosti.**

Multimodalne intervencije mogu djelovati na sarkopeniju i krhkost : konceptualni model

Potencijalna reverzibilnost sarkopenije i krhkosti

Pravilna prehrana i vježbanje tijekom života mogu odgoditi sarkopeniju

“Intervencije u prevenciji sarkopenije vjerojatno je potrebno započeti ranije, u daleko mlađoj dobi nego što je to do sada bio slučaj. Adekvatna prehrana i fizička aktivnost tijekom života vjerojatno su najučinkovitije javnozdravstvene intervencije u suzbijanju ovog stanja.”

Zdrava prehrana obrnuto je proporcionalno povezana s razvojem krhkosti

Šest- godišnja studija u starijih odraslih osoba koje su se pridržavale mediteranskog načina prehrane u usporedbi s onima koji nisu:

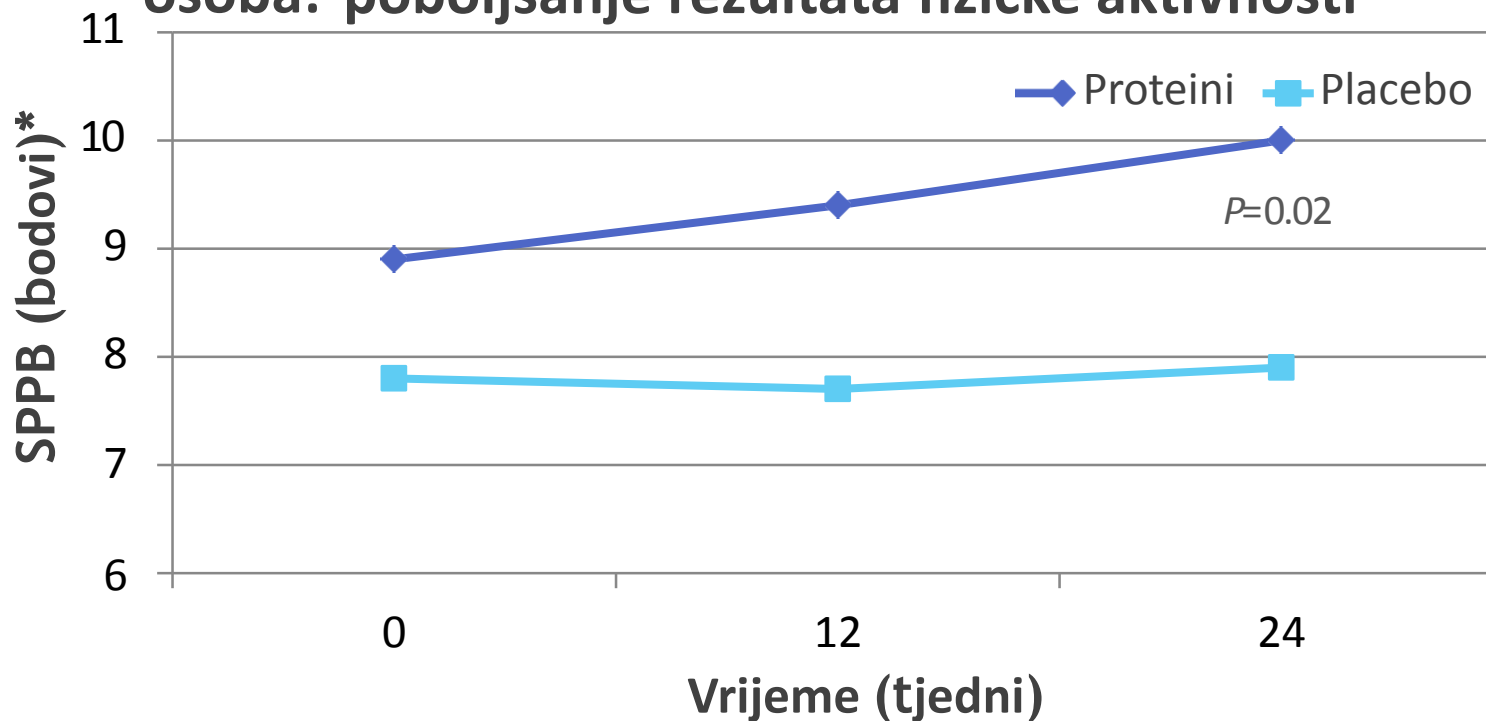
- Mediteranski način prehrane bio je povezan sa 70% nižom stopom razvoja krhkosti
- Mediteranska prehrana u osnovi je također povezana sa smanjenim rizikom od indikatora krhkosti:
  - niskom fizičkom aktivnošću
  - usporenim hodom

Mediteranski način prehrane smanjio je šanse za nastup krhkosti

Dodavanje bjelančevina prehrani poboljšava fizičke rezultate krhkih starijih osoba

Učinak 24 tjedna ONS*-a na 65 krhkih starijih osoba: poboljšanje rezultata fizičke aktivnosti

Mišićna snaga povećala se u obje skupine, bez povećanja u mišićnoj masi

*Short Physical Performance Battery

Tieland M, et al. *J Am Med Dir Assoc.* 2012;13:720-726.

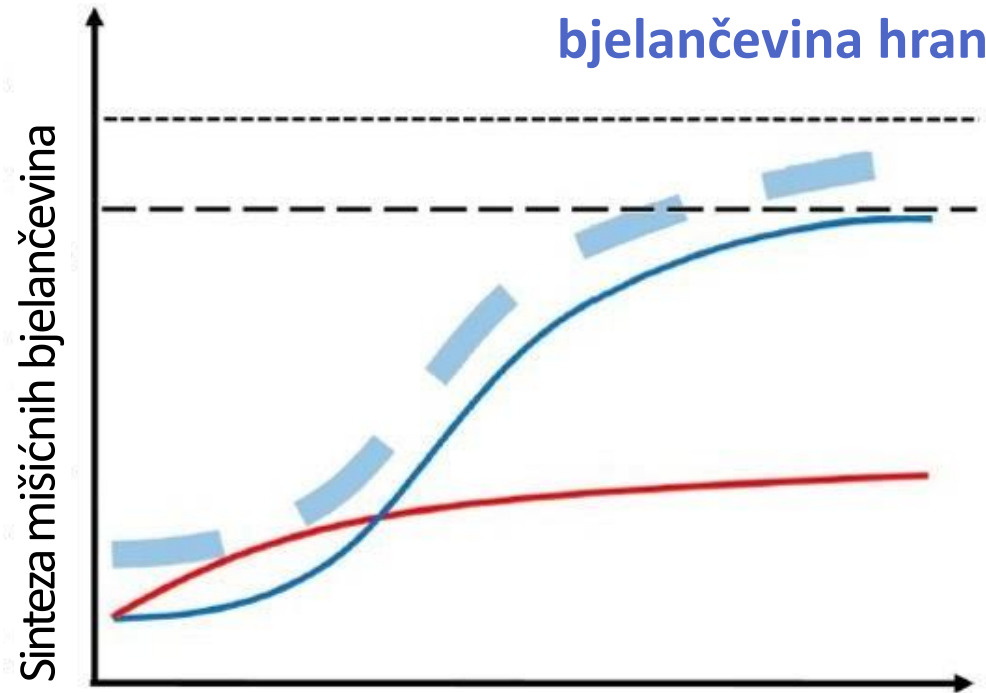
*oralni prehrambeni dodaci

Vježbanje dovodi do povećane sinteze bjelančevina

Odgovor sinteze mišićnih bjelančevina nakon unosa bjelančevina hranom

- Odrasle osobe zabilježile su učinkovitiju sintezu bjelančevina, kada je dodavanje bjelančevina povezano s vježbanjem (plava isprekidana crta)

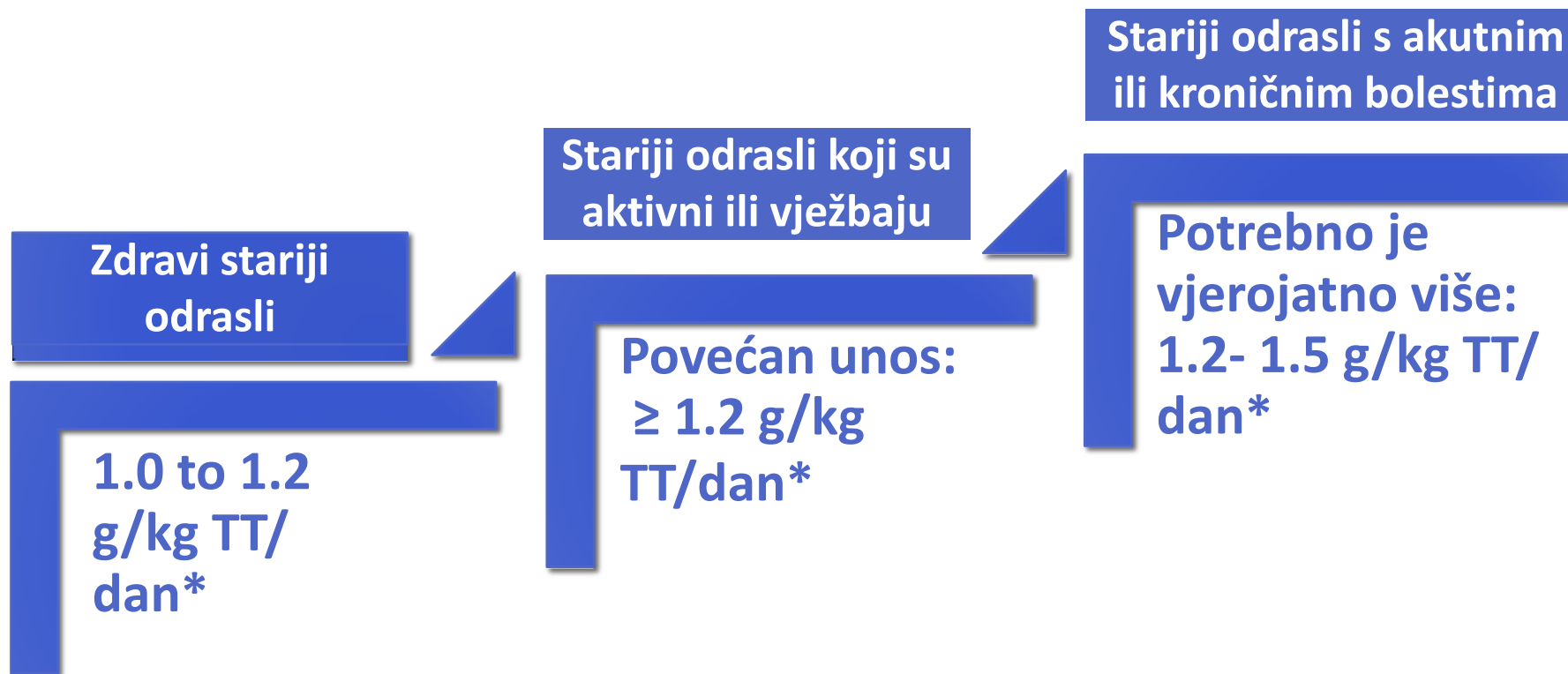

- Količina dodanih bjelančevina
- Odgovor bjelančevina u stanju mirovanja
- Odgovor bjelančevina nakon vježbanja

Odgovor bjelančevina u imobiliziranim mišićima

Stariji ljudi trebaju veći unos bjelančevina

Preporuke za unos bjelančevina iz PROT-AGE studijske grupe (ne odnosi se na one koji pate od teške bolesti bubrega)

*Preporučeni dnevni unos bjelančevina, izražen u gramima bjelančevina po kilogramu tjelesne težine na dan (g/kgTT/dan)

Leucin i β -hidroksi- β -metilbutirat (HMB) poboljšavaju sintezu bjelančevina

Konzumiranje dodataka s aminokiselinama, bogatima na leucinu pokazalo je poboljšanja u sintezi mišićnih bjelančevina u starijih odraslih osoba¹

- Starije odrasle sarkopenične osobe koje su vježbale i uzimale nadomjestke bogate s leucinom imale povećanje mišićne mase i snage nogu, te povećanu brzinu hoda¹
- Dodaci s leucinom možda ne poboljšavaju dugotrajno snagu mišića²

HMB dodaci također mogu poboljšati mišićnu masu, snagu, funkciju i kvalitetu u starijih odraslih osoba koje ne vježbaju³

- Povećana mišićna snaga i funkcija,^{4,5} kvaliteta mišića⁵
- Očuvana mišićna masa čak i tijekom 10-to dnevnog boravka u krevetu⁶

Leucin i HMB nadomjestci mogu imati pozitivan učinak na građu tijela i mišićnu snagu izmjerenu u starijih odraslih osoba^{1,7}

1. Kim HK, et al. *JAm Geriatr Soc.* 2012;60:16-23. 2. Verhoeven S, et al. *Am J Clin Nutr.* 2009;89:1468-1475. 3. Cruz-Jentoft AJ, et al. *Age Ageing.* 2014;43:748-759. 4. Flakoll P, et al. *Nutrition.* 2004;20:445-451. 5. Stout JR, et al. *Exp Gerontol.* 2013;48:1303-1310. 6. Deutz NE, et al. *Clin Nutr.* 2013;32:704-712. 7. Vukovich MD, et al. *J Nutr.* 2001;131:2049-2052.

Zaključci:

Sarkopenija, krhkost i invaliditet

- Sarkopenija je česta pojava tijekom procesa starenja, a karakterizira ju smanjena mišićna masa, snaga i/ili funkcija.
- Sarkopenija povećava rizik od krhkosti i invalidnosti, te vodi ka povećanim potrebama zdravstvene skrbi i povećanim troškovima.
- Krhkost je kompleksni sindrom koji uključuje fizičke, psihološke, socioekonomske i kognitivne dimenzije.
- Nutritivni problemi (pothranjenost, pretilost, specifični deficiti) pridonose riziku nastanka sarkopenije i krhkosti.
- Program koji uključuje nutritivne intervencije i fizičku aktivnost može pomoći u prevenciji ili smanjenju sarkopenije i krhkosti